

Anbefalinger fra Mønsterbryder- korpset

December 2014

Forord

Anbefalinger fra Mønsterbryderkorpset

Mønsterbryderkorpset blev nedsat af uddannelses- og forskningsministeren den 1. september 2014 for at inspirere ministeren og de videregående uddannelsesinstitutioner til initiativer og tiltag, der kan tiltrække og fastholde flere unge fra hjem, hvor der ikke er en stærk tradition for uddannelse.

Mønsterbryderkorpset har været på inspirationsture med ministeren rundt omkring i landet, besøgt uddannelsesinstitutioner og talt med unge mønsterbrydere. Sammen med uddannelses- og forskningsministeren har korpset har også været vært ved en Mønsterbryderdag, hvor over 80 deltagere diskuterede mulige tiltag på området med en bred gruppe af interessenter.

På baggrund af egne erfaringer, forskning og praktisk viden, ideer på Mønsterbryderdagen og indlæggene i Idébanken¹, har Mønsterbryderkorpset identificeret en række udfordringer i det videregående uddannelsessystem og formuleret ti konkrete anbefalinger, der skal være med til at sikre, at dem, der har lysten, motivationen og evnerne i højere grad får muligheden for at udvikle, bruge og udfolde deres talent gennem en videregående uddannelse.

Mønsterbryderkorpset har følgende ti medlemmer:

Rajneek Koshal Singh,
Studerende (stud.scient.pol.),
Københavns Universitet

Thomas Kalisz Nielsen,
Graduate – Financial Markets
& Structuring, Neas Energy A/S
og ligadommer i håndbold

Christina Larsen,
Sygeplejestuderende, UC Sjælland

Martin David Munk,
Professor i sociologi og
forsknings- og centerleder
på Aalborg Universitet

Stina Vrang Elias,
Adm. direktør, DEA

Agj Csonka,
Direktør for SFI, Det Nationale
Forskningscenter for Velfærd

Michael Bernt Madsen,
Kommunikations- og
demokratisansvarlig,
Plejeboligcenter Fælledgården

Niels Brun Madsen,
Direktør, Århus Social- og
Sundhedsskole

Sidsel Daubjerg Overgaard,
Vejleder og Centerleder ved
Studievalg Østjylland

Jens-Peter Thomsen,
Adjunkt på Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Foto: Kim Vadskær

Mønsterbrydermentalitet og en fokuseret indsats

Det videregående uddannelsessystem i Danmark er i dag båret af en vision om, at alle uanset baggrund skal have mulighed for at gennemføre en videregående uddannelse, og at alle studerende behandles lige.

Der er ikke, som i andre lande, tradition for kvoter, programmer for talenter eller særordninger. De aktiviteter uddannelsesinstitutionerne iværksætter over for studerende, f.eks. rekrutterings- eller studiestartsaktiviteter, målrettes ofte alle studerende eller alle potentielle studerende. Eksempler på sådanne aktiviteter, målrettet de mange, kan

Mønsterbryderkorpset definerer mønsterbrydere, som unge mennesker fra ikke-uddannelsesvante hjem, som påbegynder eller gennemfører en uddannelse på et højere niveau end deres forældre.

være uddannelseskaravaner, rusture eller informationsmøder. Men der er en reel fare for, at sådanne aktiviteter for *alle* ikke rammer mønsterbrydere, og at ressourcer og tid derved spildes på tiltag med begrænset effekt.

Rundturene til forskellige ungdomsuddannelser og videregående uddannelsesinstitutioner har givet møn-

sterbryderkorpset mange gode input til indsatsområder. Og i samtalen med mønsterbrydere rundt omkring i landet er det blevet påpeget gentagne gange, at det er afgørende at blive ”set” i uddannelsen eller i forbindelse med studievalget. Derfor er anbefalingerne søgt rettet specifikt mod potentielle mønsterbrydere i uddannelsessystemet – det er Mønsterbryderkorpsets opdrag at gøre en *forskel* for *dem*.

Mønsterbryderkorpset anerkender, at hvis den sociale arv skal brydes, er tidlige indsatser gennem familieprogrammer, på daginstitutioner og i de første skoleår langt det vigtigste. Mønsterbryderkorpsets opgave har specifikt været at beskrive, om der er muligheder for at mindske udfordringerne ved overgangen fra ungdomsuddannelse til videregående uddannelse og i gennemførelsen af de videregående uddannelser. Til trods for, at der i udgangspunktet er fri og lige adgang til de videregående uddannelser, har et akademikerbarn stadig større sandsynlighed for at læse en videregående uddannelse end et barn fra et ikke-uddannelsesvant hjem, også selvom disse børn er lige talentfulde, dvs. har opnået de samme karakterer i deres ungdomsuddannelse.

Færre talentfulde børn fra ikke-uddannelsesvante hjem udnytter deres ungdomsuddannelse til at påbegynde en videregående uddannelse, faktisk er det hver femte sammenlignet med kun to pct. af akademikerbørnene².

inere mønsterbrydere, som unge mennesker fra ikke-uddannelsesvante hjem, som påbegynder eller gen

Vi mangler viden om, hvorfor disse unge vælger ikke at læse videre, og viden om hvilke adgangsveje til de videregående uddannelser, der bedst hjælper mønsterbrydere på vej.

En fokuseret indsats overfor mønsterbrydere handler *ikke* om at sænke det faglige niveau eller bedrive social politik i uddannelsessystemet. Tværtimod. Der skal både vilje, stærk motivation og en ekstra arbejdsindsats til for at klare sig i uddannelserne, som mønsterbryder. En fokuseret indsats bør tage udgangspunkt i, at vi i Danmark spilder talent, hvis vi ikke målrettet adresserer den udfordring, at unge med de nødvendige faglige forudsætninger har vanskeligt ved at forløse dette potentiale i uddannelsessystemet. Det har Danmark ikke råd til.

Mønsterbryderkorpset mener, at uddannelsesinstitutionerne bør påtage sig det samfundsansvar, det er at understøtte en bred talentindsats, der sikrer, at en større andel af unge får bedre chancer i uddannelsessystemet, og at der kommer en større mangfoldighed på de videregående uddannelsesinstitutioner.

Mange unge vælger en kendt uddannelsesvej, og de er præget af de normer, værdier og horisonter, som deres forældre har. Det betyder, at unge har forskellige præferencer i forhold til,

hvilke uddannelsesretninger de vælger, og at nogle uddannelsesmiljøer er præget af de normer og kulturer, som visse grupper har båret med sig igennem mange år. Der skal være plads til at skabe mønsterbrud, der går begge veje. Mønsterbryderkorpset ønsker, at der skabes mere plads til at vælge en uddannelse, som passer med talentet. Det betyder også, at børn af forældre med en lang videregående uddannelse skal finde vej til erhvervsuddannelserne og til erhvervsakademiuddannelserne i langt højere grad end tidligere.

Mønsterbryderkorpset ønsker med sine anbefalinger at sætte fokus på, hvordan man bedst støtter unge med en ikke-uddannelsesvant baggrund til at gennemføre en videregående uddannelse.

For hvad skal der mere konkret til? Diskussionerne i korpset har kredset om tre afgørende aspekter af de studerendes uddannelsesliv:

**Vejen ind
Studiestart
Fastholdelse**

Mønsterbryderkorpsets anbefalinger er primært rettet mod de videregående uddannelsesinstitutioner. Der, hvor de er rettet mod det politiske niveau, vil det fremgå.

Fokusområde 1: Vejen ind – Rekruttering, brobygning og optagelse

For mønsterbrydere er vejen til en videregående uddannelse længere end for andre unge. Særligt universiteterne har en skæv social sammensætning på deres uddannelser, selvom nogle universiteter går imod denne overordnede tendens.

På nogle uddannelser foregår en relativ smal rekruttering af unge, der kommer fra f.eks. samme miljø og område. Dette skyldes forskellige faktorer.

Sandsynligheden for at få en lang videregående uddannelse er ti gange så stor, hvis ens forældre selv har en lang videregående uddannelse, sammenlignet med hvis man har ufaglærte forældre³.

Det videregående uddannelsessystem er ikke særligt overskueligt, og for mønsterbrydere kan miljøet samtidig opleves som en fremmed verden. Mønsterbrydere har behov for bedre og mere dybdegående vejledning end andre elever, f.eks. i form af brobygning, der kan stimulere og udvikle deres valgkompetence.

Studievalgsmønstrene er for ensartede og fastlagte, og for få undervisere i ungdomsuddannelserne kender til det meget brede spektrum af forskellige

videregående uddannelser. Deres referenceramme er ofte de universiteter, hvorfra de selv er uddannede. Studerende, der interesserer sig for biologi, skal måske vejledes til en laborant-, en radiograf- eller fysioterapiuddannelse fremfor en universitetsuddannelse i biologi. På alle områder findes der i større eller mindre omfang beslægtede uddannelser.

Dertil kommer, at den brede hovedvej ind i de videregående uddannelser går igennem de almene ungdomsuddannelser, og at optagelseskriteriet til en del videregående uddannelser altovervejende baserer sig på karakterkrav, hvilket tilgodeser børn af akademikerforældre, der generelt opnår højere karakterer. Det er samlet set vigtigt at have en vifte af adgangsveje til de videregående uddannelser, og det er nødvendigt at indsamle viden om, hvilke adgangsveje, der bedst understøtter mønsterbryderne.

Løsninger og anbefalinger

1

Flere steder er der gode erfaringer med rekruttering via udbyggede brobygningsaktiviteter, der giver unge mønsterbrydere et reelt indblik i et studie og dets arbejdsmetoder⁴. Der bør fokuseres på at udbrede projekter med gode erfaringer, f.eks. ”Udvalgt til UNI/SubUniversity⁵”, ”Udvalgt til PH” og AT-dage⁶ til at omfatte hele det videregående uddannelsessystem og til flere ungdomsuddannelser. Sådanne brobygningsaktiviteter kan også give eleverne en bedre forståelse for, hvordan deres ungdomsuddannelse er relevant i forhold til en videregående uddannelse, hvilket kan styrke deres motivation.

Brobygningen bør målrettes og udvides til mere end Studiepraktik.dk kan tilbyde i dag, så mønsterbrydere får et bedre fundament for deres valg. Brobygningsforløb bør introducere til studiet, studielivet, efterfølgende beskæftigelsesmuligheder og forventningerne til at være ny studerende. Og efter endt brobygning bør der være plads til refleksion og afklaring sammen med en vejleder og andre mønsterbrydere. Dette vil kræve et bredere samarbejde mellem de videregående uddannelser, ungdomsuddannelserne og Studievalg.

2

Der er behov for en indsats, der sigter mod at styrke unge mønsterbryderes valgkompetence og øge deres viden om de videregående uddannelser, og hvad de kan bruges til. Dette kan f.eks. gøres ved at skabe mere formelle strukturer omkring studievejledningen, og styrke samarbejdet mellem de instanser, der indgår heri.

Som et forsøg bør Studievalgs studievejledere indgå i et forløb i ungdomsuddannelserne med f.eks. integreret studiepraktik med henblik på at understøtte og underbygge de unges valgkompetence. Forløbet for de unge afsluttes med en skriftlig opgave med fokus på refleksionerne i forbindelse med valg af studie og mulig karriere.

4 Uddannelses- og Forskningsministeriet (2014): Indsatsen på de videregående uddannelsesinstitutioner
5 Projekt udvalgt til Uni (<http://ntsnet.dk/projektboersen/projekter/udvalgt-til-uni>)
6 AT-dage på SDU: <http://www.sdu.dk/uddannelse/brobygning/atdage>

3

Der er behov for at fremme sammenhæng i uddannelsessystemet, særligt overgang mellem erhvervsuddannelserne og det videregående niveau. Reformen af erhvervsuddannelserne sender et klart signal om, at unge, der vælger denne vej, kan få direkte adgang til en erhvervsakademiuddannelse. Sådanne veje i uddannelsessystemet kan understøtte flere mønsterbrud.

Regeringen bør fastholde bevågenhed på, at erhvervsuddannelsesreformen bliver til virkelighed. Målet med at give unge mennesker en uddannelse af høj kvalitet både i forskellige fag, med talentspor og udbredelse af EUX til langt flere erhvervsuddannelser, så man både kan få sit svendebrev og fag, der svarer til en studentereksamen, er befordrende for den sociale uddannelsesmobilitet.

4

Der er i dag et uhensigtsmæssigt stort og ensidigt fokus på gymnasiale karakterer, hvilket kan afskrække mønsterbrydere fra videregående uddannelse og modvirke mangfoldighed i uddannelserne. Samtidig er der for lidt viden om effekter af forskellige optageformer, f.eks. i forhold til mønsterbrydere. Der er derfor behov for, at institutionerne overvejer, hvordan brugen af forskellige optagelsesformer på de videregående uddannelser, kan understøtte talentfulde mønsterbrydere, samt at de systematisk monitorerer, hvilke optagelsesformer, der er de bedste i forhold til denne gruppe. Eksempler på forskellige optagelsesformer kan være: samtaler, tests, prøver, individuel kompetencevurdering eller en kombination af flere former.

De videregående uddannelsesinstitutioner bør overveje, hvordan brugen af flere forskellige optagelsesformer på deres uddannelser kan understøtte mønsterbrud, herunder særligt på uddannelser, hvor mangfoldigheden blandt de studerende er begrænset. Desuden bør institutionerne monitorere deres praksis og eksperimentere med optagelsesformer, så det sikres, at de har den tilsigtede effekt.

5

Der er behov for, at flere uddannelsesinstitutioner er mere bevidste om sammensætningen af deres studerende og har viden om effekten af deres rekruttering – ellers fastholdes de nuværende rekrutteringsmønstre.

Alle videregående uddannelsesinstitutioner bør arbejde systematisk med at analysere deres egen praksis for at rekruttere og fastholde en mangfoldig studentsammensætning. De bør sætte klare mål for, hvordan de vil styrke mangfoldigheden, og de bør udarbejde en forpligtende handlingsplan, som følges af den øverste ledelse.

Fokusområde 2: Den afgørende begyndelse – Studiestart

Alt for mange danske studerende skifter eller falder fra deres studie, og mønsterbrydere falder oftere helt fra end øvrige grupper af studerende. På universiteterne er der større forskel på frafald blandt de studerende, når man ser på uddannelsesstype og forældres baggrund, end på de øvrige videregående uddannelsesinstitutioner⁷.

Det er afgørende for gruppen af mønsterbrydere at få en god begyndelse på uddannelsen, da overgangen til en videregående uddannelse kan være særlig vanskelig for denne gruppe. Det tager mere end en uges introduktion at komme godt ind i et studie, specielt hvis man ikke har familie og et socialt netværk, der kan støtte og hjælpe med at håndtere de forandringer, der vil

være i forbindelse med overgangen til videregående uddannelse.

Korpset mener, at det er den første studietid, der er udslagsgivende for, hvorvidt studerende fra ikke-uddannelsesvante hjem får en succesoplevelse og knækker den "akademiske kode". Uddannelsesinstitutionerne gennemfører mange forskelligartede studiestartsinitiativer, men det er vigtigt, at de har øje for den sociale og faglige integration lige fra begyndelsen. Dette kan gøres ved at arbejde mere systematisk med studiegrupper og mentorordninger.

Løsninger og anbefalinger

6

Alle uddannelsesinstitutioner arbejder med at skabe et godt studiemiljø for de studerende, men der kan gøres endnu mere for at understøtte de studerende i den faglige introduktion på uddannelsen. Erfarne mønsterbryderstuderende er en oplagt ressource at inddrage i sådanne aktiviteter.

Uddannelsesinstitutionerne bør påtage sig et større ansvar for at skabe målrettede faglige indsatser og strukturer på uddannelserne, f.eks. ved igangsættelse af flere faglige peer to peer-aktiviteter og brug af mentorer målrettet mønsterbrydere.

7

Det er vigtigt at have blik for, at de studiestartsaktiviteter man vælger på institutionen er kulturbærende. Der er meget vanetænkning i institutionernes introduktionsarrangementer, f.eks. rusturene, der har et stort potentiale, hvis de udvikles og afvikles med større fokus på en erkendelse af, at studerende har meget forskellige baggrunde. Det er vigtigt for den sociale integration på et studie at få opbygget netværk, hvilket rusturene og andre introarrangementer er medvirkende til. Det kan være hensigtsmæssigt, at de videregående uddannelsesinstitutioner informerer mønsterbrydere om, hvad det kræver at være en god studerende, hvordan man tilrettelægger selvstudier og kommer med i diskussions- og læsegrupper.

Uddannelsesinstitutionerne bør være mere inkluderende og mere eksplicite, når det drejer sig om studiestartsaktiviteter igennem introduktion til studiekultur, etablering af foruddefinerede studiegrupper og forventninger til, hvad det er at være en god studerende.

Fokusområde 3: Social og faglig integration – Fastholdelse

Indsatsen for at få mønsterbrydere igennem det videregående uddannelsessystem stopper ikke efter studiestart. Jo kortere uddannelse de studerendes forældre har, desto større er frafaldsprocenten. Dermed peger de statistiske data på, at det er nødvendigt at gøre en særskilt indsats for at fastholde denne gruppe i det videregående uddannelsessystem.

Mønsterbryderkorpset er bekymret for, at SU-reformen og rammerne for bedre gennemførelse ("Fremdriftsreformen") kan få utilsigtede konsekvenser for mønsterbrydere.

På universitetsbacheloruddannelserne er frafaldet 15 pct. for studerende med forældre med en kandidatuddannelse og 20 pct. for studerende med forældre, som har grundskole som højeste uddannelsesniveau⁸.

Unge mønsterbrydere kan være mere sensitive overfor barrierer, som f.eks. hvis de ikke består et kursus et semester. De kan have brug for mere fleksibilitet og længere tid til at "komme ind i uddannelsen". Derfor er det vigtigt, at uddannelsesinstitutionerne udnytter reformens intentioner om øget studieintensitet på en måde, der kan være medvirkende til og befor-

drende for, at mønsterbrydere oplever en større og tættere relation mellem undervisningsaktiviteter og studieindretning, svarende til, hvad nogle universiteter allerede praktiserer.

Forskningen viser, at studerende med en ikke-uddannelsesvant baggrund typisk foretrækker mere anvendelsesorienterede og praksisrettede uddannelsesinstitutioner, studier og fagområder. Det skyldes antageligt, at unge fra ikke-uddannelsesvante hjem bedre kan se sig selv på studier, som kan bruges til noget, der specifikt er rettet mod arbejdsmarkedet, og hvor der er gode beskæftigelsesmuligheder.

Flere videregående uddannelsesinstitutioner arbejder med strukturelle tiltag, der kan mindske frafald. Det kan f.eks. være systematisk frafaldsmonitorering, fokus på studietilrettelæggelse eller helhedsorienterede pædagogiske tiltag såsom faste undervisningskoncepter, eksempelvis problemorienteret projektarbejde eller andre afprøvede undervisningsmetodikker. Sådanne tiltag kan have en effekt i forhold til mønsterbrydere, der ellers ville være i større risiko for at falde fra. Slutresultatet kan være bedre rammer for sociale og faglige fællesskaber.

Løsninger og anbefalinger

8

Der skal sættes ind med et grundlæggende fokus på uddannelseskulturen på universiteterne, hvor der er ikke samme grad af struktur, feedbackmekanismer og nærhed som f.eks. på erhvervsakademierne. Det kan være et problem for mønsterbrydere på især en række samfundsfaglige og humanistiske fag, at der ikke er afsat undervisningstimer til øvelser og praktisk indlæring. Gennem en indføring i et fags akademiske koder og logikker lærer man fagets reelle problemstillinger og udfordringer, og hvis man som mønsterbryder ikke er vokset op med denne indsigt, er man alt andet ringere stillet på et akademisk studie.

De videregående uddannelsesinstitutioner bør sikre unge mønsterbrydere størst mulig individuel støtte gennem f.eks. faglig sparring, opsøgende vejledning, hjælp til en samlet plan for hele uddannelsesforløbet og inspiration til at få øje på karriereperspektivet fra tidlig færd.

9

For mønsterbrydere kan det være ekstra vanskeligt at navigere i et studie med lidt struktur og få undervisningselementer, og ofte står de alene med disse faglige omvæltninger. Gennem undervisning i studieteknik, f.eks. af ældre studerende, kan unge med mønsterbryderbaggrund få bedre styr på de akademiske begreber, forbedre deres skrivekompetencer og læsevaner og blive bedre til at planlægge deres tid.

Uddannelsesinstitutioner, som ikke tilbyder studieteknik-kurser i undervisningen, bør tilbyde førsteårsstuderende ECTS-udløsende studieunderstøttende kurser udviklet til denne særlige målgruppe.

Et længere forskningsperspektiv på social uddannelsesmobilitet i de videregående uddannelser

ikke-uddannelsesvante hjem, som påbegynder eller gennemfører en uddannelse på et

Forskningen inden for området social mobilitet og videregående uddannelse dokumenterer en ret klar sammenhæng mellem familiebaggrund og chancen for at opnå en videregående uddannelse. For årgang 1980 er det kun 23,8 pct. af de personer, hvis forældre har en grundskole som højst fuldførte uddannelse, der er i gang med eller har opnået en videregående uddannelse, mens det gælder for 79,9 pct. af børn med akademiske forældre (kandidat eller ph.d. som højst fuldførte uddannelse). I forhold til at opnå en lang videregående uddannelse er det over halvdelen af akademiker-

børnene, der er i gang med eller har opnået dette, mens det kun gælder for ca. 5 pct. af børn fra ikke-uddannelsesvante hjem (ufaglærte)⁹.

Forskningen siger derimod ikke så meget om mekanismer og mulige kanaler til at løsne op for den forholdsvis stærke sammenhæng. Der findes international litteratur om social mobilitet i uddannelsessystemet, men koblingen til forskning i mønsterbrud og erfaringen hermed er i vid udstrækning fraværende i Danmark.

10

Hvis der skal sættes varigt ind for at understøtte flere mønsterbrydere i det videregående uddannelsessystem, så bør forskningsindsatsen understøttes med en stærkere institutionel forankring, hvor der tilvejebringes mere forskningsbaseret viden om, hvilke familiære, samfundsmæssige, værdimæssige og pædagogiske forhold, der har betydning for om unge fra ikke-uddannelsesvante hjem søger ind på og gennemfører en videregående uddannelse. Der er desuden behov for at vide mere om, hvordan fastholdelsen af studerende fra ikke-uddannelsesvante hjem på de videregående uddannelser kan styrkes.

Forskning i social mobilitet bør opprioriteres og ske i et større koordineret samspil, da det vil være med til at styrke det danske uddannelsessystem og sikre et højt uddannelses- og kompetenceniveau, og medvirke til at flere med talent og motivation får en kompetencegivende uddannelse.

Mønsterbryderkorpset blev nedsat af uddannelses- og forskningsministeren den 1. september 2014 for at inspirere ministeren og de videregående uddannelsesinstitutioner til initiativer og tiltag, der kan tiltrække og fastholde flere unge fra hjem, hvor der ikke er en stærk tradition for uddannelse.

Korpset har i forbindelse med arbejdet besøgt følgende uddannelsessteder sammen med uddannelses- og forskningsministeren:

- UC Sjælland, Campus Nykøbing Falster
- Nykøbing Katedralskole
- CPH West
- Erhvervsakademi Aarhus
- Maskinmesterskolen i Fredericia
- Syddansk Universitet i Slagelse
- UC Nordjylland
- Aalborg Universitet

Læs mere her:
ufm.dk/moensterbrud

Anbefalinger fra Mønsterbryder- korpset

December 2014